

DOKUMENTAI IŠ KAUNO ARCHYVŲ

(F198 apžvalga)

ELENA TREINIENE

1950 metais Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinei bibliotekai buvo perduoti neinventorinti Kauno universiteto bibliotekos rankraščių rinkiniai¹. Iš jų buvo sudaryti 88 fondai. Tarp jų ir šis fondas, kuriam buvo duotas ne visai tikslus pavadinimas — „Dokumentai iš Kauno miesto archyvo“, šifras F198. Tvarkant fondo medžiagą, paaiškėjo, jog didesnę dokumentų dalį sudaro Lietuvos centrinio valstybinio archyvo rinkinių nuotrupos. Tai patvirtina ir akad. Konstantino Jablonskio darbuose panaudotų arba publikuotų fonde esančių dokumentų nuorodos². Taigi minėtas fondas susideda iš Kauno miesto savivaldybės ir Lietuvos centrinio valstybinio archyvo Kaune rinkinių. Jį sudaro 860 saugojimo vienetų: 1473—1939 m. rankraščiai ir dokumentai, rašyti ranka, mašinėle, spausdinti lietuvių, lotynų, rusų, lenkų, baltarusių, vokiečių kalbomis. Fondas buvo tvarkomas 1979—1980 metais. Lietuviškus ir dalį rusiškų XIX a. dokumentų aprašė Stefa Galdikaitė, feodalinio laikotarpio rusų, senąja baltarusių bei lenkų kalbomis — Elena Treinienė, keletą panašaus pobūdžio dokumentų lotynų ir vokiečių kalbomis — Ona Matusevičiūtė.

Fondą „Dokumentai iš Kauno miesto archyvo“ sudaro Kauno magistrato bei savivaldybės dokumentai, feodalų Pliaterių, Oginskių, Rudaminų-Dusetiškių, Zbaražskių archyvų nuotrupos; gausus pluoštas akalicy bajorų turtinių, teisinių dokumentų. Apskritai šį fondą galima apibūdinti kaip feodalinių valdų dokumentų kolekciją, atspindinčią to meto socialinius, ekonominius santykius. Yra

keletas dokumentų, kuriuose užfiksuota ir krašto istorijai reikšmingesnių įvykių: Valakų reforma, seimų, seimelių nutarimai, Livonijos vaškių Pliaterių politinė veikla, XVII—XVIII a. karų, epidemijų padariniai. Savo pobūdžiu dokumentai įvairūs — originalai su antspaudais ir parašais, įžymių veikėjų autografi, tačiau daugumą vis dėlto sudaro aktikacijų išrašai. Rašyti jie popieriuje, todėl įdomūs vandenženklų tyrinėtojams. Geografinės fondo medžiagos ribos — Kauno miestas ir pavietas, Žemaitija, keletas dokumentų iš Trakų pavieto valdų ir visai nedaug iš Rytų Lietuvos bei dabartinės Baltarusijos. Fondo pagrindą sudaro XVII—XVIII a. dokumentai.

Atsižvelgiant į fondo medžiagos turinį, geografinę kilmę, ji suskirstyta į 9 skyrius, o skyriuose dokumentai sugrupuoti į saugojimo vienetus, išdėstyti chronologine-abėcėline tvarka.

I. SEIMAI. SEIMELIAI. VALDZIOS POTVARKIAI (sign. 1—25, 1511—1877 m.). Žygimanto Senojo 1511.VII.2 privilegija, patvirtinanti pravoslavų juridines teises, 1774 m. išrašas iš Lietuvos Metrikos. Seimelių instrukcijos bei kiti dokumentai: 1625—1664 m. Naugarduko vaivadijos; 1662—1733 m. Livonijos vaivadijos su Daugpilio seniūno Jono Liudviko Pliaterio autografais — 1724—1733 m.; 1664 m. Starodubo pavieto; 1784—1833 m. Telšių, Raseinių pavietų. 1712 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Iždo Tribunolo dekretas dėl mokesčių surinkimo maro ir karų nualintoje valstybėje. 1852 m. dvarų valdymo taisyklės.

¹ MACB, F 75—350, lp. 1, 8—10.

² Jablonskis K. Istorijos archyvas. T. 1. XVI amžiaus Lietuvos inventoriai.— K., 1938; Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje. D. 1.— V., 1941.

Atskirai išskirtas LDK pareigūnų Livonijos vaikių dokumentų pluoštėlis, pavadintas „PLIATERIAI, LIVONIJOS VAISKIAI“ (sign. 26—54, 1622—/1788/ m.); liečia tą Pliaterių šaką, kurių palikuonys vėliau persikėlė į Žemaitiją — į Sateikius, Svėksną. Yra dokumentų Jono Pliaterio, kuris šešetą metų buvo rezidentu prie Rusijos caro: Augusto II ir Augusto III jam duotos privilegijos 1718—1738 m.; 1725—1736 m. Polocko ir Daugpilio seimelių nutarimai dėl piniginių atsiskaitymų su J. Pliateriu, įgaliojimai; jo pranešimai carui; keletas jam rašytų laišku, tarp kurių Rusijos politinių veikėjų G. I. Golovkino (1712 m.) ir A. D. Menšikovo (1725 m.), LDK didžiojo kanclerio Jono Sapiegos (1732 m.); Augusto III privilegija, kuria leidžiama Livonijos vaikiui J. Pliateriui perduoti Milašių tenują (Brėslaujos pavietas) sūnui Vilhelmui Jonui, Livonijos pilies teismo teisėjui (1744 m.). Keletas Vilhelmo Jono Pliaterio, vėliau ir Livonijos vaiskio, dokumentų: Augusto III universalas, dokumentai bylinėjimosi su Kauno dominikonų vienuolynu dėl piniginių atsiskaitymų iš Kašonių dvaro (Kauno pavietas), pluoštėlis jo ir jam rašytų laišku, tarp kurių Mykolo Čartoriskio, grafo Flemingo, J. Oginskio, Antano Mykolo Paco, Daugpilio seniūno Konstantino Liudviko Pliaterio, K. Sapiegos, Juozapo Tiškevičiaus autografa (1758—1769 m.). Jo sūnų Antano, Juozapo ir Jurgio teisinės bylos su Kauno pavieto taurininkaičiais Liudviku ir Jonu Sopockomis dėl Kašonių dvaro, sudėtos į skyrių „Kašonys“, yra vietinės reikšmės teisiniai turtiniai dokumentai. Beveik visi Pliaterių dokumentai yra originalai, turtingi valstybės vyrų autografa, įdomių antspaudų, be to, juose yra ir reikšmingos informacijos.

II. INVENTORIAI. SĄRASA I (sign. 55—102, 1559—1847 m.) XVI a. I-osios pusės Užantalieptės tarnybų ir dūmų inventorius, publikuotas¹. 1594—1843 m. Mūrinių Siaulėnų dvaro ir palivarkų, valdomo Kęsgailių, Semetų inventorai. Tarpe jų 1594 m. penkių naujasodžių kaimų Viduklės valsčiuje inventorius, publikuotas². 1729, 1766—1787 m. Medinių Siaulėnų inventorai. Siaulėnų bažnyčios vizitavimo aktai, kuriuose aprašytos valdos, bažnyčios vidus, liturginiai indai ir rūbai, varpai, klebonija — 1677, 1721 m.; bažnyčios bei klebonijos 1806, 1815 m. inventorai. 1607, 1635, 1647, 1670, 1671, 1679 m. Padusetės — Dusetų dvaro ir miestelio detalūs inventorai, valdant Sveikauskams, ir 1687 m. inventorius, kuris surašytas, kai Samuelis Sveikauskas šias valdas perdavė Jonui Andriui Pliateriui. 1598 m. Gudelių dvaro (Brėslaujos pavietas) prie Dūdos upės pilnas inventorius, surašytas dvarą perduodant Dusetų seniūnui Laurynui Rudaminai. 1651, 1671 m. Dūdų—Kožičiznos dvaro prie Giliūtės ežero (Brėslaujos pavietas) inventorius, valdant Rudaminoms—Duseiškiams. 1633 m. Zemašės dvaro (Telšių pavietas) pardavimo dokumentai, LDK didžiajam maršalui Jonui Stanislovui Sapiegai jį parduodant Žemaičių bajorui Vilhelmui Barberijušui (Barberijui) — yra valstiečių inventorius. 1671, 1700, 1701 m. to paties dvaro dviejų palivarkų žemės, trobesių valstiečių inventorai, sudaryti valdant Barberijušams, kurie to dvaro Gudiškės palivarką išnuomojo Ernestui Brinkui, o Dirksiškių palivarką — Henrikui Ernestui Landsbergiui. 1685, 1686, 1715, 1783 m. Kašonių, Slabados, Jakniškių, Migonių, Lankakiemių (Kauno pavietas) inventorai; surašyta pastatai, valstiečiai, gyvuliai, javai, paukščiai, prievolės.

¹ Jablonski K. Istorijos archyvas. T. I. XVI amžiaus Lietuvos inventorai.—K., 1938, skiltys 1—10.

² Ten pat, skiltys 363—366.

1795 m. Jiezno parapijos Valiūniškių palivarko ir Pečiauskų kaimų dūmų inventorių; Valiūniškių palivarko ir Sobuvos kaimo pastatų, valstiečių bei jų privolių 1797 m. inventorių; 1804, 1808 m. Jakniškių, Kašonių ir Valiūniškių inventorių; 1795 m. Liudviko Sopotocko tarnų ir valstiečių sąrašas — Kašonių, Jakniškių, Slabados, Kiškeliškių, Marginių arba Bžezinos, Johanovo arba Būdos, Vosiškių, Kuodiškių, Migonių, Dukurnonių kaimų 1753 m. Sugaudžių dvaro perdavimo inventorių, surašytas Kazimierui Liudvikui Pilsudskui jį perimant iš Kristupo Benedikto Svarckofo. 1758 m. Saukoto dvaro ir Butkaičių palivarko pardavimo dokumentai, tarp kurių pastatų, valstiečių ir jų prievolių inventorių. Garbausų-Zarankų žemės teisiniai dokumentai, tarp jų 1779 m. Baisogalos dvaro inventorių. 1785 m. Repšių dvaro (Telšių pavietas) trobesių, javų, gyvulių, valstiečių bei jų prievolių inventorių, surašytas, kai LDK Vyr. Tribunolo teisėjas Ignas Pilsudskis jį išnuomojo Jonui Kristupui Haudringui. 1802 m. Juozo ir Mykolo Zarankų Sudeikių dvaro vienuolių bazilijonų schedos smulkus inventorių — Sudeikių miestelis, bažnyčia, karčema bei Krupiškio kaimas. 1804 m. Paragaudžio dvaro (Raseinių pavietas) turto inventorių — gyvuliai, virtuvės, bravoro raudiniai, indai, patalynė, audeklai, javai, padargai, mėsos atsargos — sudarytas mirus savininkui karužai Aloyzui Montvilai, ir valstiečių inventorių Dvarvietės, Pagojų, Papienaujos (Papynaujo), Paragaudžio kaimų; yra ir mirusio A. Montvilos kilnojamojo turto išpardavimo sąrašas, kuriame nurodytas daiktų kiekis, pavadinimas, pirkėjo pavardė ir sumokėta suma. 1811, 1817, 1844, 1847 m. Paragaudžio, valdomo Montvilų, inventoriai ir statistinių žinių suvestinė, kur surašyta žmonių skai-

čius, žemė ir laukai, vandenys, ūkiniai pastatai, gyvuliai, pašaliai. 1559.VI.14 neišaiškintame kunigaikštienės Glinskienės dvare sudarytas maisto ir pašaro sąrašas, kuriame yra lietuviškų žodžių (klėtis, skilandis, stirta, kapa).

Inventoriai, įvairūs sąrašai — vertinga medžiaga to meto socialinės ekonominės sanklodos, buitės tyrinėjimui, kraštotyriminkams etnografams, liuanistams kalbininkams, demografams, kultūros paminklų apsaugos darbuotojams.

III. KAUNAS (sign. 103—487, /1506/—1939 m.)

Trečdalis viso fondo — Kauno miesto bei pavieto valdų dokumentai. Jie suskirstyti į atskiras mažesnes grupes.

1. MIESTAS. a) Magistratas, miestiečiai (sign. 103—207./1506/—1890 m.). Lietuvos didikųjų kunigaikščių — Aleksandro, Žygimanto Senojo, Stepono Batoro, Žygimanto Vazos, Jono Sobieskio — privilegijų, transumuojančių ir ir patvirtinančių Kauno magdeburgines teises, reglamentuojančių svetimšalių ir vietinių pirklių teises, miesto teisę į Fredos žemę, teisę gaudyti žuvis Nemune ir Neryje, fundacijas bažnyčioms, nuorašai. 1655 m. Jono Kazimiero dekretas dėl Kauno evangelikų liuteronų skundo, esą dėl tikėjimo jie ignoruojami, siaurinamos jų kaip miestiečių teisės (nuorašas) ir 1408—1655 m. dokumentų sąrašas³. 1797—1802 m. dokumentai, liečią miesto prieglaudas (špitolės), magistrato finansinę, ūkinę veiklą: ypač gausu pakvitavimų už gautus iš miesto kasos pinigus pašto išlaidoms — už pašarą arkliams, už darbą račiams, balniniams, šikšniams, kalviams, siuvėjams; algalapiai, apmokėjimo už sutartinius darbus kvitai. 1838—1851 m. miestiečių mokesčių knygelės. Sklypų, namų pirkimo — pardavimo, dovanavimo aktai, turto dalybų dokumentai, civilinės bylos

³ Jablonskis K. Dėl 1408 metų Vytauto privilegijos Kauno miestui tikrumo.— *Praeitis*, T. I. K., 1930, lp. 329—339.

dėl skolų. 1734 m. miesto dūmų sąrašas, kur nurodyta savininko ar nuomininko pavardė, kartais užsiėmimas. Ištraukos iš 1777—1790 m. magistrato posėdžių protokolų, liečiančių Fredos žemės, bylą sekretoriui Henrikiui Esenui dėl pinigų už atsiskaitymą. Svarbesnių miesto prieglaudų, vienuolynų dokumentų sąrašai.

b) Gubernatūros įstaigos (sign. 208—255, 1850—1913 m.). Pluoštas bylų: daugiausia susirašinėjimas dėl slaptų lietuviškų mokyklų, lietuviškų knygų ir blaivybės platinimo, ypač dėl Zemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus veiklos (yra M. Valančiaus autografas — 1865—1868 m.) bei Palėvenės kunigo Prano Idzelio; dėl baudžiamos bylos Povilui Višinskiui už lietuviškų knygų platinimą — 1902—1903 m.; byla Kauno m. Rekošo gamyklos darbininkams dėl ožybų gamybos — 1906—1907 m.; byla Šiaulių miestiečiui Juozui Leonui Možonui dėl revoliucinės veiklos 1907—1910 m.

c) Savivaldybės įstaigos (sign. 256—269, /1935/—1939 m.). Keletas dokumentų iš buržuazinės Lietuvos miesto savivaldybės: miesto tarybos posėdžių protokolų nuorašai (1935)—1939 m. bei nūarimų projektai, liečiantys sklypų parlavimo, nuomojimo, mokyklų, gatvių tvirtinimo, prekybos įstaigų, kanalizacijos, vandentiekio reikalus; savivaldybės 1935—1937 m. finansinių ūkinių dokumentų pluoštelis, 1939 m. biudžeto projektas.

2. PAVIETAS (sign. 270—487, 1550—1877 m.). Dokumentai sudėstyti raldų abėcėline-chronologine seka. Diduma jų — feodalinių raldų nuosavybės dokumentai, bylos dėl žemės ribų, puldinėjimų, ginčai dėl palikimo. Keletas Valakų reformos aktų. Pavienių dokumentų yra Linkuvos dvarelio, Talmaniškių, Meištavičių, Romainių dvarų, žemių Labūnavos lauke, Angirių akalicos, Senkonių, Zynelių kaimų. Bajorų Meškauskų giminės 1811—1833 m. genealo-

giniai dokumentai. Dokumentų gausumu išsiskiria Gailiušių akalica, Kašonių dvaras su Valiūniškių ir Jakniškių palivarkais, Kruonio dvaras, kiek mažiau — Darsūniškis, Jieznas, Šašiai.

a) Darsūniškis (sign. 298—313, 1570—1798 m.). Tenutos laikytojų Oginskių archyvo fragmentas: Kauno pavieta žemininkų Vaitkaus ir Mykolo Derškų žemės Kairiškėse pardavimo Jurgiui Grigaravičiui 1570 m. aktas ir dalies Biruliškių dvaro bei berno (parobko) Mykolo Gudelio su sūnumi Jokūbu pardavimo Trakų pakamariui Andriui Derškai 1570—1571 m. dokumentai. 1571 m. Darsūniškio lauke Gintekavičių žemės pardavimo Stasiui Juodakiui Burbai aktai. Trakų pakamario Andriaus Derško ginčai su Darsūniškio laikytojais dėl Biruliškių dvaro Kairiškių kaimo pabėgusių valstiečių — 1574 m. Strėvininkų dvaro Staškūnų žemės margų 1581 m. sąrašas. Trakų pakamario Bagdono Oginskio, Darsūniškio ir Karmėlavos laikytojo, žemės keitimo, pardavimo, ribų nustatymo 1598—1600 m. aktai. Darsūniškio seniūno Jono (kitur Nikodemo) Lopacinskio ir jo žmonos Juozapotos Oginskaitės-Lopacinskienės bylinėjimosi su Kašonių savininku Liudviku Sopočka dėl Užgirių kaimo puldinėjimo 1791—1798 m. dokumentai.

b) Gailiūšiai (sign. 314—362, 1618—1922 m.). Akalicos bajorų ginčų dėl žemės ribų, turto užgrobimo bylų fragmentai, testamentai, žemės pardavimo, dovanojimo, perleidimo, įkeitimo aktai, skolų vekseliai, įvairūs pakvitavimai, asmens bei genealoginiai dokumentai. Pagrindą sudaro Minvydų-Tomkevičių 1665—1877 m. giminės dokumentai, tačiau yra ir bajorų Pacevičių (Pecevičių), Daukšų, Gailiūšių, Leparskių, Ramošų, Noreikų-Noreikavičių, Vaidotaičių, Labanauskų, Narkevičių, Radikevičių, Dragotų, Rimvydų-Mickevičių, Dautartų, Varlauskų, Zirnevičių, Lėgaudų, Andriūškevičių, Mažeikų dokumentų. Doku-

mentuose gausu lietuviškų vietovardžių, atsispindi smulkių bajorų buitis.

c) Ijeznas (sign. 363—365, 1617—1808 m.). Vilniaus kašteliono Jeronimo Chodkevičiaus 1501—1615 m. privilegijų ir bylų, liečiančių jo valdas, sąrašas; 1507—1778 m. inventorių, žemės ribų nustatymo, permatavimo aktų, žemėlapių bei kitų dokumentų, patvirtinančių Ijezno dvaro ribas, sąrašas, sudarytas Liudviko Paco paliepiu, fragmentai bylos tarp Ijezno laikytojų Bernardo ir Jono Pečkauskų bei Darsūniško klebono Antano Medzigerskio dėl Paukštyčių arba Dukurnonių palivarko 1807—1808 m.—yra 1633—1720 m. dokumentų sąrašas.

d) Kašonys (sign. 366—471, 1591—1818 m.). Šio skyriaus dokumentai liečia Kašonių, Jakniškių, Valiūniškių, Sobuvos, Kiškeliškių, Slabados, Marginių arba Bžezinos, Vosiškių, Migonių, Lankakiemio, Dukurnonių, Kuodišių, Būdos arba Johanova, Pavieksnių žemes. Minėtos valdos ėjo iš rankų į rankas, kai kurie kaimai buvo jungiami tai prie vieno, tai prie kito dvaro ar palivarko, todėl sudėstyti dokumentus tiksliai valdomis nebuvo įmanoma. Tai Ulskių, Oginskių, Zablockių (Kotryna Ulskytė-Zablockienė-Burbienė, XVII a. vid.), Vainilavičių (Aleksandra Bilevičiūtė-Vainilavičienė-Ščiučinienė, XVII a. pab.), LDK Iždo raštininko Eustachiaus Burbos (mirė apie 1715 m.) bei jo palikuonių, Jono Pranciškaus Idekingo (de Idekinghe, Sofijos Oginskaitės vyro), Putianovskių, Pacų, Pliaterių, Sopočkų, Kauno magistrato, Kauno pavieto paseniūnio Augustino Midletono ir jo sūnaus Nikodemo bylinėjimosi dokumentai. Išsiskiria testamentai: Jono Mackevičiaus-Ulskio 1657 m.; Eustachiaus Burbos 1711, 1715 m.; Kauno pavieto taurininko Martyno Sopočkos 1767 m.—tik fragmentas. Sutartis tarp Liudviko Sopočkos ir Prienų seniūno Kazimiero Nestoro Sapiegos dėl pelenų degimo, deguto varymo ir šulų gamini-

mo pardavimui į Prūsiją iš Kašonių girios, smulkiai išdėstytos sąlygos, 1788. IV.8.

e) Kruonis (sign. 472—484, 1575—1803 m.). Oginskių valda. XVIII a. pradžioje atitenka kaip Sofjos Oginskaitės kraitis Jonui Pranciškui Idekingui. Bylų dokumentai su Jakniškių savininku Eustachijum Burba dėl žemės ribų, dėl puldinėjimų. Dokumentuose atsispindi ir Siaurės karo padariniai. 1700 m. LDK pastalininko Leono Oginskio testamento aktikacijos kopija.

f) Sašiai (sign. 485—487, 1599—1823 m.). 1599 m. dvarelio Sašių lauke išnuomojimo aktas; Sašių akalicos bajoro Mykolo Narbuto 1691—1750 m. dokumentų sąrašas, sudarytas 1822 m. 1823 m. Kauno pavieto žemės ribų teisėjo Merkelio Kupsto pranešimas apie Sašių dvaro, valdomo Igno Zavišos, žemės ribų patikslinimą.

IV. TRAKŲ PAVIETAS (sign. 488—510, 1538—1778 m.). 1538 m. Alsakių dvaro ir sodybos Trakų mieste pardavimo aktas. Karališkų žemių valakais permatavimo 1563 m. aktas. Gudonių dvaro pardavimo raštas 1563 m. Keletas Rinkaučiznos dvaro 1543—1778 m. teisinių dokumentų Godašauskų valdymo metu: dalybų aktai, ginčai dėl žemės ribų su Jociūnų akalicos bajorais bei Merkinės jėzuitais; Rinkaučiznos arba Pieriškių palivarko išnuomojimo 1755—1778 m. dokumentai. Kunigaikštienės Kotrynos Oginskienės valdomo Uogintų dvaro Liutonių kaimo valakų matavimo 1567 m. aktas. LDK raštininko, Vilniaus pakamarės Mykolo Jasinio pažyma apie Trakų pakamarės Bagdono Oginskio Streipūnėlių bei Zarnaėdžių ir karališkų Drevininkų kaimų žemės matus, mokesčių dydį ir prievoles, surašyta 1582 m. šių kaimų sukeitimo reikalu. 1588—1598 m. Strėvininkų dvaro žemės keitimo aktų nuorašai. 1636 m. LDK Vyr. Tribunolo dekretas Lydos pateisėjo Adomo Ovsiano byloje su Raina Va-

lavičiūtė-Bagdonienė-Oginskienė, Trakų pakamariene, dėl valstiečių užmušimo.

a) Vievis (sign. 509—510, 1562—1565 m.). Nekilnojamojo turto dalybų patvirtinimo aktas: broliai Ivanas, Grigorijus, Fiodoras ir Vosilijus Semenovičiai Terechovičiai pasidalijo paveldėtą Vievio dvarą ir miestelį bei miestelėnus, naudžiauninkus, dirbamas ir tuščias žemes, dalį Mikutėnų (Migutėnų) dvaro; žygimanto Augusto privilegija, suteikianti Terechovičiams teisę į Vievio ežerą ir Bražuolės upės tvenkinį — aktikacijos išrašas.

V. ZEMAITIJA (sign. 511—790, 565—1885 m.). 1565—1569 m. Valakų eiformos Kražių valsč. Gardino kaimo, urbarko, Batakių, Užvenčio, Dirvėnų, Čurtuvėnų žemės paskirio dokumentai. 568—1637 m. Gintališkės valdų aktai: žygimanto Augusto privilegija Jonui Chodkevičiui, pardavimo Jokūbui Sveinui aktas bei šio bylinėjimosi su Skuodo savininku Kazimieru Sapiega ir Plaelių seniūnijos valdytojais Valavičiais dėl pabėgusių valstiečių. 1579—1678 m. 'akražančio dvaro dokumentai, valdant beinartams. 1594—1864 m. pluoštas dokumentų Telšių pavieto ūkių prie Tausa- upės; juose daug bajorų ir valstiečių avardzių, vietovardžių. Žygimanto Vazos privilegija Jurbarko bažnyčiai, duodanti teisę į Zindutės (Zindaičių) kaimą ir užsieniais ir žemes prie Mitvos (Mivos) upės — originalas. 1610—1674 m. Sevilijų dvaro Viduklės valsčiaus ginčų, leitimio dokumentai, savininkės Darotos lykolienės Juškevičienės 1674 m. testamentas. 1569—1862 m. dokumentai, irinkti XIX a. vid. Klarai Rubeževičiėi bylinėjantis su Juozapavo dvarininku Henriku Zabiela dėl Kalnėnų kaimo audikaičių užsienio Telšių paviete; ečia ir Telšių miestą. 1690 m. Konstanlijos Lapinskienės-Stanislovienės Beratavičienės testamentas, liečiąs Kretampio dvarą Vilkijos paviete. 1705 m. ndriaus Grinevičiaus testamentas. Kai kurie dokumentai Paurėnų, Vilaičių, Pil-

sūdo arba Pavartės, Lekemės, Seduvos altarijos, Girdiškių, Stungaičių, Jaučiųjų arba Kaupos, Geišių alkalicos, Zemalės dvaro Dirkstiškių bei Gudiškių palivarkų, Juciškių valdų. 1725 m. LDK Vyr. Tribunolo dekretas Zemaičių bajorų Samuelio Zebrausko, Andriaus Gimbuto, Jokūbo Biržiškos, Justinos Sevelytės ir jos globėjų byloje su Juozu Račkausku, Vladu ir Martynu Gedvilomis, Juozu Geču ir kt. dėl po 1709 m. maro likusių tuščių žemių ir turto užgrobito Srujėnų Gandingoje, Meinartų Rietavo paviete, Laukuvos Siauduvos paviete, Sevelių bei kitų valdų. 1774—1826 m. Montsvilų giminės dokumentai, liečią Juciškių palivarko (Kražių paviete) Reksčių kaimą (tarp jų Dionizo Poškos autografas — sign. 559, lp. 7), LDK pakanclerio Mykolo Cartorskio 1741 m. laiškas Jurbarko klebonui bažnyčios statybos reikalais. Zemaičių bajorų XIX a. genealoginiai dokumentai: Koryznų, Mankevičių; Juliaus Marcinkaus, Adolfo ir Mato Marcinkevičių, Jono Benedikto Beinaravičiaus, Apolinaro Rizdevičiaus, Antano Vaitkevičiaus, valstiečių Povilo Eimučio, Mato Bacevičiaus metrikų išrašai.

a) Kolainiai (sign. 582—587, 1626—1686 m.). Dvarininkų Sorokų bylinėjimosi su kaimynais dėl pabėgusių valstiečių dokumentai; Stepono Sorokos 1684 m. testamentas.

b) Pajūrio valsčius (pavietas) (sign. 588—709, 1590—1848 m.). Daugiausia smulkių bajorų turtiniai, teisiniai dokumentai: Mankevičių, Drukėnų, Vytartų, Montsvilų, Zebrauskų, Kelpšų, Semaškų, Gedvilų, Burbų, Juškevičių, Rimkevičių, Bukantų, Grimzų, Jurevičių, Mantautų, Garbauskių, Prišgintų, Giniočių, Pilsudskių, Misevičių, Rimeikų-Bernotavičių, Steigvilų, Šimkevičių, Burnevičių, Davainių-Silvestraičių, Gimbutų, Natkevičių, Jacevičių, Songailų, Jankauskų, Alseikų, Putvinskių, Daukšų. Liečia valdas Pienaujos, Papynauro (Papienaujos), Paragaudžio, Lembo,

Lomių, Dauglaukio, Kalnyčių, Dargiš-
kės bei kitus kaimyninius dvarus ir dva-
relius, Kvėdarnos miestelio apylinkes.

c) Raseinių pavietas (sign. 710—727,
1620—1896 m.). Skundai dėl vagysčių
ar sumušimo. 1652—1663 Girdiškių aka-
licos bajoro Petro Grinevičiaus padū-
mės mokesčio kvitai. 1826—1865 m. ke-
letas Raščių alkalicos (Dotnuvos pa-
pija) bajorų Rimkevičių dokumentų.
1828 m. Herbačiauskų bajorystės įrody-
mo aktas. Urnėžių alkalicos bajorų Ur-
nėžių žemės išnuomojimo aktai 1835 m.
1848—1864 m. keli dokumentai, liečian-
tys namus Raseinių mieste, miestiečių
reikalus.

d) Veliuonos pavietas (sign. 728—
738, 1614—1744 m.). Dotnuvos bei Dau-
mantų lauke buvusių smulkių dvarelių
dokumentai. Daugiau — bajorų Lapins-
kų (Lopinskių) ir Daumantų.

e) Vilkijos pavietas (sign. 739—790,
1577—1895 m.). Beveik vien XVII a.
dokumentai: žemės keitimosi, pardavi-
mo, teisių perdavimo aktai, testamentai.
Liečia valdas Didžiojoje ir Mažojoje
Gaižuvose, nemažai — Pabalių alkalicos.
Ypač turtingi vietovardžiai: Kluoniena,
Karklynė, Pakapė, Palazdūnai, Molis,
Skardupys, Už gojaus, Ant upelio, Ant
viksvynės, Piliakalniai, Linamarka, Pa-
lugis, Vertimas, Svenšulnys, Skynimai,
Prūdelis, Kibiškėliai, Pakapeliai, Paži-
miškiai, Pajuodgelonis, Raistapievis,
Pesliai, Pastulgyš, Apydėmėlė, Ziezdre-
lė. Bajorai — Žirnelis, Zindulis, Ziogas,
Zemaičiūnas. Vėlyvesni dokumentai pri-
klauso Semaškų (Semaškevičių) gim-
inei; yra Daugirdų, Vainauskų, Vaizgėlių,
Minelgų, Radvilavičių, Nekrošių giminės
dokumentų. Nemaža originalių doku-
mentų su bajorų signetiniais antspau-
dais, parašais. Šio skyrelio dokumentai
galbūt labiau įdomūs kraštotyrininkui,
kalbininkui, ekonomistui — tai lokalinės
reikšmės istoriniai paminklai.

VI. DODŪ — KAZITIŠKIO dvaras

(sign. 791—798, 1597—1774 m.). Dva-
ro prie Giliūtės ežero (Brėslaujos pa-
vietas) pardavimo aktas; 1642 m. aktas,
kuriuo Brėslaujos maršalas Kristupas
Rudamina-Dusetiškis užrašo Mykolui
Kozicai Vežonėlių kaimą. 1665—
1705 m.—teisių perleidimo, įkeitim-
o aktai — liečia Rudaminas-Dusetiškius.
Krišpinus, Rutemberkus. 1751—1774 m.
ginčai dėl dvaro ribų su Ažvinčių sa-
vininkais Skuminais-Tiškevičiais. Tai
Rudaminų-Dusetiškių bei jų giminių
Krišpinų archyvo nuotrupa.

VII. BALTARUSIJA (sign. 799—837,
1473—1779 m.). Daugumoje XVI a. ori-
ginalai arba aktikacijų išrašai. Yra Lie-
tuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto ba-
joro Soko palikuonių Sokavičių-Nosi-
lovskių valdomo Nosilovo dvaro doku-
mentų. Tarp jų 1553 m. Taikos teismo
sprendimas kunigaikščių Stepono ir
Onos Zbaražskių byloje su Vitebsko vai-
vadiene Jurgiene Nosilovskiene dėl Via-
zinės girios. Šiame sprendime yra
1473.VI.19 d. Sokavičių turto dalybų
raštas, publikuotas akad. Konstantino
Jablonskio⁴. 1534—1551 m. Vaitiekas
Nosilovskio 5 baudžiauninkų pardavimo
aktų originalai su 8 signetiniais ant-
spaudais. Molodečno mieste ir dvaro
keletas dokumentų: 1511.VII.16 Zyi-
gimanto Senojo privilegija Mstislavlio
kunigaikščiui Mykolui Ivanovičiui, ku-
ria patvirtinama jo teisė į Molodečno
pilį, miestą, miestiečius, totorius bei ki-
tus žmones ir visas žemes — XVIII a.
pradžios nuorašas; įdomūs Mstislavlio
kunigaikščio Mykolo Ivanovičiaus turto
dalybų tarp dukterų ir žentų 1559—
1563 m. aktai — tarp Bagdonos ir An-
driaus Sanguškų-Kaširskių, Lucko se-
niūnų, Marijos ir Mykolo Kiškų, LDK
pataurininkių, Anastazijos ir Stepono
Zbaražskių, Vitebsko vaivadų — liečia
Molodečno pilį, miestą, dvarą ir Užna-
ručio, Spenglos bei Kliučino dvarus, tai
1753 m. išrašai iš Lietuvos Metrikos su

⁴ Praeitis, T. 2.—K., 1933, p. 418—422.

LDK didžiuoju antspaudu ir didžiojo kanclerio Mykolo Cartoriskio bei metrikininko Juozo Miklaševičiaus parašais; 1567 m. Anastazijos Zbaražskienės testamentas, kuriuo ji palieka savo vyrui Steponui Zbaražskiiui, Trakų vaivada, iš tėvo paveldėtą Molodečno pilį, miestą ir dvarą su visu turtu — 1752 m. išrašas iš Lietuvos Metrikos su LDK mažuoju antspaudu ir pakanclerio Mykolo Cartoriskio ir metrikininko Juozo Miklaševičiaus parašais. 1561—1570 m. toterių žemių prie Molodečno keletas tiesinių dokumentų. Šie visi dokumentai, matyt, pateko su Oginskių archyvu, kuriems vėliau atiteko minėtos valdos.

VIII. LITERARIA (sign. 838—842, 1925—1932 m.). Pluoštelis atsiminimų apie lietuvių tautinį judėjimą amžiaus pradžioje: Juozas Brazaitis rašo apie lietuvių studentų veiklą Peterburge, jų pastangas legalizuoti lietuvišką spaudą, apie Petro Vileišio iniciatyva leidžiamą rankraštinį laikraštį „Kalvis melagis“; Kėdainių gimnazijos mokinio V. Trumpos užrašyti pasakojimai apie Jasevičių ir Petkevičių; 1908—1909 m. „Šviesos“ ir „Mokinių draugo“ bylos — neišaiškinto autoriaus atsiminimai apie Marijampolės (dabar Kapsuko) gimnazijos moksleivių veiklą.

IX. VARIA (sign. 843—859, 1517—XX a. pr.). Žygimanto Senojo 1517.XII.15 privilegija, patvirtinanti Vilniaus

vaivados Mikalojaus Radvilos teisę į supirktas žemes ir žmones (viskas smulkiai išvardyta), 1614 m. aktikacijos išrašas iš Vyr. Tribunolo knygų. 1555 m. Kernavės bažnyčios šv. Mikalojaus altarijos steigėjų — Nemenčinės vėliavininko Simono Steckevičiaus ir Jono Jurevičiaus raštas Vilniaus vyskupui Popvilui Alšėniškiui (labai suplyšęs). 1656. VII.12 Jono Kazimiero raštas kambariui Mykolui Obuchovskiui dėl maištininko Nezabitauskių skolos. Kuršo kunigaikščio Jokūbo 1670.VII.8 laiškas Zemaičių vyskupui Kazmierui Pacui. Cernigovo gubernijos, Kroleveco pavieto dvarininkų Averkovų 1781—1857 m. tarnybiniai dokumentai.

Kaip jau buvo minėta, parvežti iš Kauno universiteto bibliotekos rankraščiai buvo skirstomi į fondus. Tiksliai suskirstyti išbarstytus feodališkus dokumentus gana sunku, todėl mūsų išanalizuotam fondui artimų dokumentų nemaža yra anksčiau sutvarkytuose fonduose — F12 „Kauno universiteto bibliotekos varia“, F122 „Bagdono Montvilos kolekcija“, yra jų ir žymiai vėliau gautame akad. Konstantino Jablonskio fonde — F256 „Konstantinas Jablonskis“.